

Hur löser vi den svenska arbetslöshetskrisen?

Torbjörn Hållö, Enheten för ekonomisk politik

Förord

Arbete är grunden till vårt lands välstånd och till människors frihet. Idag präglas Sverige av en omfattande arbetslöshet. Närmare 500 000 människor vill jobba men hittar inget arbete.

Coronakrisen har fördjupat redan existerande problem och har drivit fram nya utmaningar på arbetsmarknaden.

Nu ser vi hur smittspridningen tilltar i Europa och i Sverige. Risken finns att den ökade smittspridningen ytterligare fördjupar arbetslöshetskrisen.

I denna rapport presenteras grundläggande fakta om hur arbetslöshetens sammansättning ser ut. Ett centralt budskap i rapporten är att arbetslösheten består av flera olika delkomponenter och att många saker behöver göras samtidigt för att möta krisen.

LO kommer under hösten och vintern 2020 att genomföra ett antal seminarier kring arbetslöshetskrisen där vi avser att belysa arbetslöshetens sammansättning och peka på möjliga lösningar. Vi kommer bjuda in personer med olika kunskaper och perspektiv.

För att ta del av LOs kommande seminarium om arbetslöshetskrisen så kan du besöka vår hemsida lo.se där vi sänder seminarierna.

Sammanfattning

Sverige är mitt i en arbetslöshetskris. Pandemin har försvårat situationen för de som redan tidigare var arbetslösa samtidigt som nya grupper nu drabbas hårdare av arbetslöshet.

Antalet inskrivna arbetslösa på Arbetsförmedlingen har på ett år ökat med 100 000 personer samtidigt som hundratusentals löntagare är eller har varit korttidspermitterade.

Arbetslöshetens sammansättning har delvis skiftat. Före krisen var utrikes födda och kortutbildade dominerande bland de arbetslösa. Många av de arbetslösa har haft svag anknytning till svensk arbetsmarknad.

Men de som har blivit arbetslösa under krisen är i större utsträckning etablerade på arbetsmarknaden och har oftast en utbildningsnivå motsvarande gymnasieutbildning eller högre.

Det är också tydligt att yngre vuxna har drabbats hårt av krisen. Många unga tvingas nu börja sitt yrkesliv med arbetslöshet.

Utvecklingen på den svenska arbetsmarknaden med omfattande arbetslöshet, varsel och korttidsarbete speglar i delar övergående effekter av den akuta hanteringen av covid-19, men är också ett resultat av permanenta förändringar av strukturell karaktär. I flera branscher kommer sannolikt aldrig efterfrågan tillbaka till tidigare nivåer. I andra branscher växer samtidigt nya och fler jobb fram.

En kraftfull finans- och penningpolitik är centralt för att öka efterfrågan på arbetskraft. Men det räcker inte. Det behövs också en politik som adresserar problematiken på arbetsmarknaden och främjar en positiv strukturomvandling.

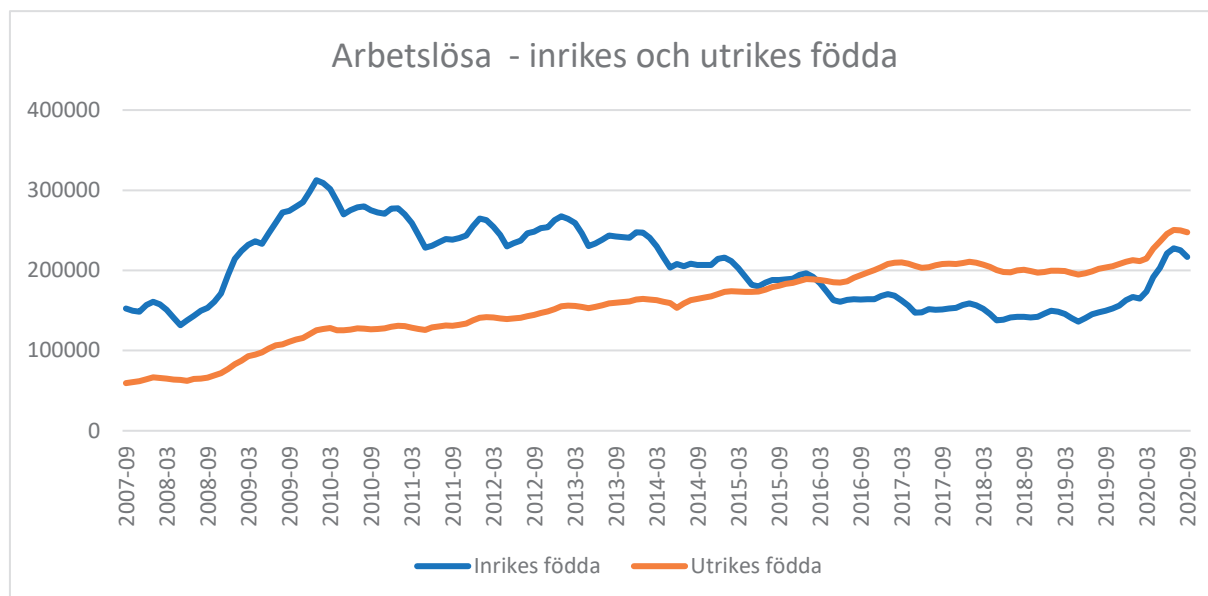
Arbetslöshetens sammansättning är av betydelse för vilka åtgärder som är mest lämpliga att genomföra. Vår slutsats med anledning av utvecklingen på arbetsmarknaden är följande:

- (i) Utrikes födda och kortutbildade arbetslösa har blivit fler under krisen. Denna grupp behöver fortsatt stora insatser för att stärka den generella anställningsbarheten.
- (ii) Sverige präglas av en kraftfull strukturomvandling som påskyndas av krisen. Många som nu blir arbetslösa behöver stöd för att yrkesväxla till LO-yrken med goda framtidsutsikter. Yngre vuxnas situation måste särskilt uppmärksammas.
- (iii) Många av de som nu blir eller riskerar att bli arbetslösa har en relativt stark anknytning till arbetsmarknaden. Detta talar för att prioritera förstärkta förmedlingsinsatser och andra insatser för att hålla kvar löntagarna på arbetsmarknaden.

Från tudelning till arbetslöshetskris

Sverige hade år 2019 den högsta sysselsättningsnivån inom EU. Den starka arbetsmarknaden har existerat samtidigt som relativt stora grupper med svag utbildningsbakgrund, dominerat av utrikes födda, har haft svårt att etablera sig på arbetsmarknaden. Andelen inskrivna arbetslösa på Arbetsförmedlingen som är födda utomlands uppgick innan krisen till närmare 60 procent.

Figur 1 Arbetslösa inrikes och utrikes födda

Källa: Arbetsförmedlingen

Svensk arbetsmarknad är avancerad och det ställs stora krav på de anställdas humankapital, så som språkkunskaper, även i yrken med lägre formella krav. Att arbetslösheten allt mer har kommit att domineras av utrikes födda är en spegelbild av att Sverige under stora delar av 2000-talet har bedrivit en liberal invandringspolitik, där många av migranterna har haft kort utbildning och lågt humankapital. Situationen har därtill förvärrats av betydande problem i den svenska skolan.

I och med covid-19 och den nu följande ekonomiska krisen så förändras situationen på arbetsmarknaden. Antalet inskrivna arbetslösa på Arbetsförmedlingen har under år 2020 stigit kraftfullt. Mellan september 2019 och september 2020 steg antalet inskrivna från 353 000 till 464 000 personer. Arbetslösheten uppgår därmed till cirka nio procent.¹

En central del i den svenska ekonomiska strategin för att hantera effekterna av covid-19 är korttidspermittering, där företag fram till årsskiftet 2020 kan permittera anställda på upp till 60 procent av arbetstiden med 75 procent statligt stöd av lönekostnaden.²

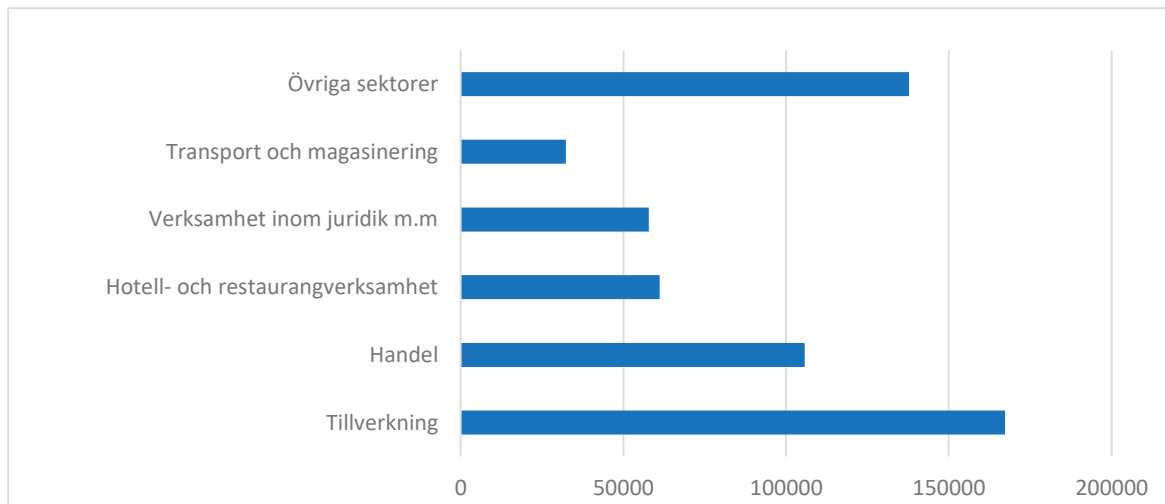
¹ Notera att den officiella arbetslösheten i Sverige mäts av SCB/AKU

² Under maj, juni och juli fanns även möjlighet att permittera anställda på 80%, dock sammanfaller det högre stödet delvis med semesterperioden vilket begränsade användbarheten.

Korttidspermitteringarna är en träffsäker modell för att underlätta en övervintring av livskraftiga delar av det svenska näringslivet. Att Tyskland klarade den förra finanskrisen relativt väl tillskrivs bland annat existensen av systemet med korttidsarbete.³

Systemet med korttidspermittering har använts inom alla sektorer i det privata näringslivet. Men den sektor som dominerar är Industrin.

Figur 2 Korttidspermitterade, antal anställda som omfattas utifrån branscher

Källa: Tillväxtverket, per den 14/10

Varsel är en viktig indikator för hur arbetslösheten framöver kommer utvecklas. Företag är skyldig att meddela Arbetsförmedlingen om fem eller fler personer berörs och ska då varsla minst två månader innan den första berörda personen slutar sin anställning.

Under mars till och med början på oktober varslades över 100 000 personer. Hotell och restaurangbranschen var den sektor som i absoluta tal varslade flest.

³ För en genomgång av europeiska erfarenheter av korttidsarbete se till exempel Tillväxtanalys rapport "Statens förändrade roll vid omställning efter större nedläggningar" (2020).

Arbetslösheten breddas

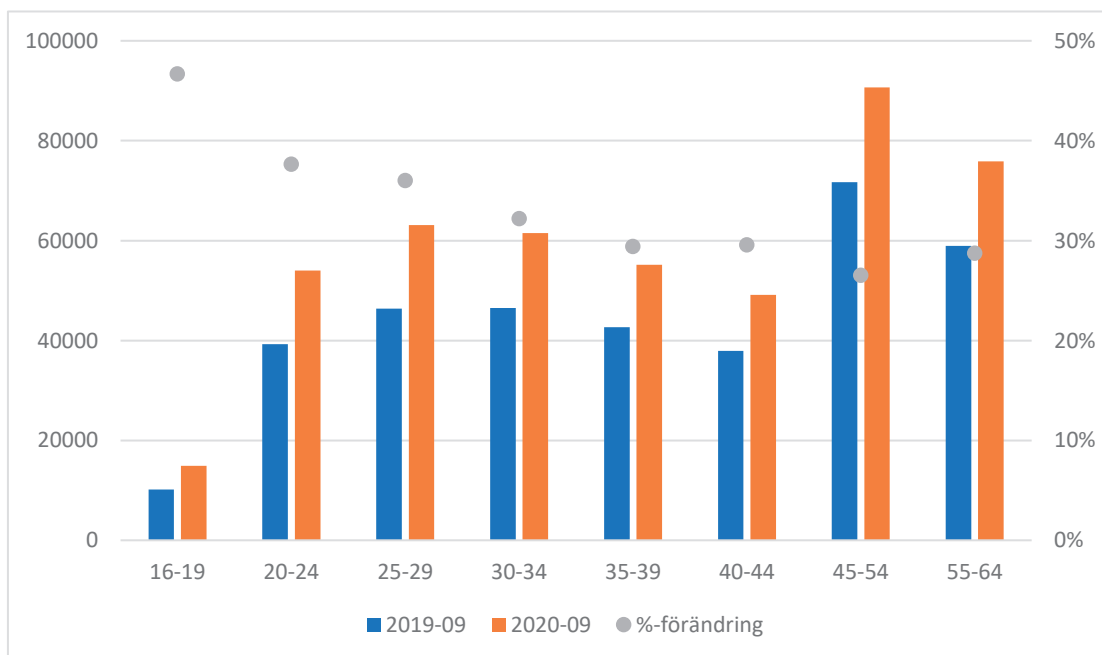
Om vi jämför antalet inskrivna arbetslösa i september 2019 med antalet inskrivna arbetslösa i september 2020 så framgår det tydligt att ökningstakten skiljer sig påtagligt mellan olika kategorier av arbetslösa. De som nu blir arbetslösa är i större utsträckning inrikes födda, medlem av en a-kassa och har oftast gymnasieutbildning eller högre, jämfört med hur arbetslöshetens sammansättning såg ut före krisen.

Det bör dock betonas att antalet inskrivna kortutbildade respektive utrikes födda också växer. Det betyder att även om kortutbildade och utrikes föddas andel nu är sjunkande, som del av alla arbetslösa, så har utmaningarna kring utrikes födda och kortutbildades etablering inte minskat. Dessa grupper riskerar att få det ännu svårare att etablera sig på arbetsmarknaden när gruppen arbetslösa inrikes födda med gymnasieutbildning blivit fler.

Det är också tydligt från Arbetsförmedlingens statistik att det är de yngsta grupperna där arbetslösheten nu växer fortast. Antalet arbetslösa totalt har ökat med ungefär 30 procent, medan åldersgruppen 16–29 år ökade med närmare 40 procent.

Arbetslösheten har ökat något mer bland män det senaste året, och idag utgör kvinnor och män 47 respektive 53 procent av de inskrivna på Arbetsförmedlingen.

Figur 3 Arbetslösa och ålder

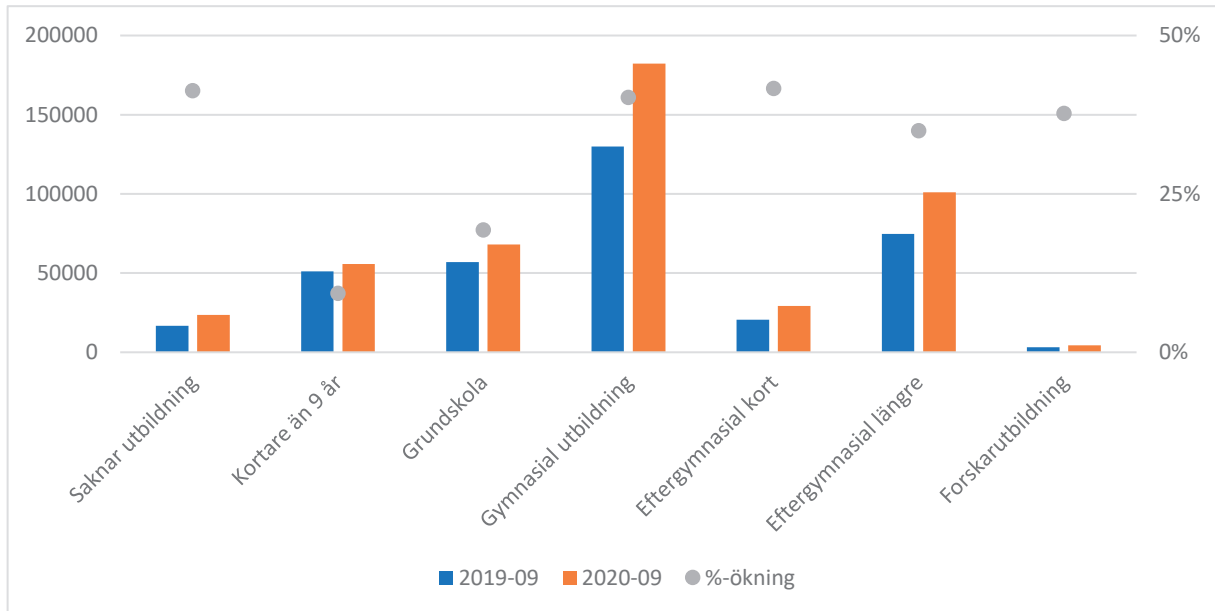

Källa: Arbetsförmedlingen och egna beräkningar

Antalet arbetslösa som är födda utomlands ökade med 44 000 personer under perioden september 2019 till september 2020. Samtidigt steg antalet inrikes födda arbetslösa med 67 000. Därmed sjönk andelen inskrivna arbetslösa som är födda utomlands från 58 till 53 procent, trots den kraftiga numerära ökningen.

Om man bortser från den relativt lilla gruppen med arbetslösa som saknar utbildning var ökningen procentuellt högst för utbildningsgruppen arbetslösa med gymnasieutbildning. Denna grupp stod också för ungefär hälften av ökningen av antalet inskrivna arbetslösa under det senaste året.

Figur 4 Arbetslösa och utbildningsnivå

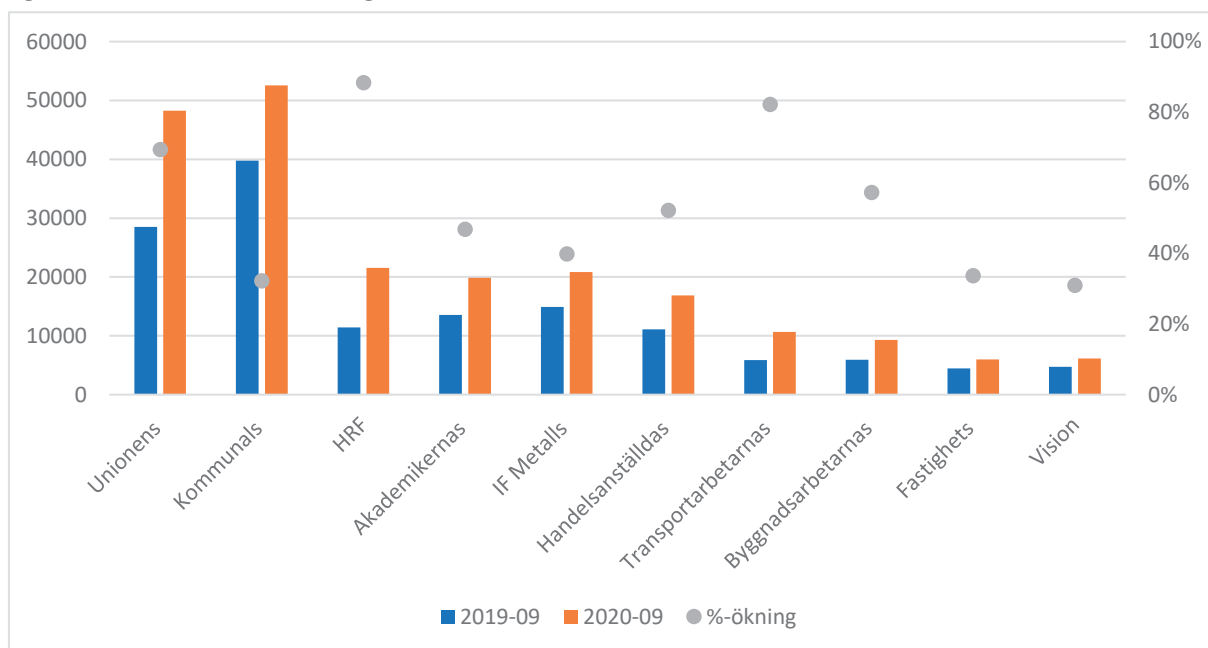
Källa: Arbetsförmedlingen och egna beräkningar

Trots att antalet arbetslösa ökade med över 100 000 personer var antalet arbetslösa som inte var medlem i en a-kassa närmast oförändrat. Detta bör delvis spegla att de som nu blir arbetslösa är mer etablerade på arbetsmarknaden, och därmed medlem i en a-kassa, än vad som var fallet före krisen.

Konjunktur och struktur

I diagrammet nedan redovisas de tio fackliga a-kassor där arbetslösheten numerärt har ökat mest. Av diagrammet framgår att antalet arbetslösa har vuxit relativt brett i alla a-kassor. Men några a-kassor sticker ut. I antal så har arbetslösheten vuxit mest i Unionens a-kassa. Men i procent har ökningen varit högst i a-kassan för Hotell- och restauranganställda.

Figur 5 Arbetslösheten i fackliga a-kassor

Källa: Arbetsförmedlingen och egna beräkningar

Utvecklingen på den svenska arbetsmarknaden med omfattande arbetslöshet, varsel och korttidsarbete speglar i delar övergående effekter av den akuta hanteringen av covid-19, men är också ett resultat av permanenta förändringar av strukturell karaktär.

I vissa branscher, exempelvis besöksnäringen, kan det vara lättare att snabbt komma igång om efterfrågan ökar. Men det finns anledning att tro att efterfrågan i flera branscher aldrig kommer tillbaka till tidigare nivåer.

Många av de som förlorat jobbet i krisen som följt av covid-19 har sannolikt kunskaper och erfarenheter som är mest gångbara i andra yrken och branscher som även de drabbats av krisen. Det betyder att den naturliga alternativa arbetsmarknaden för flera av de som nu blir arbetslösa kraftigt har beskuren. Dessa personer kommer i många fall behöva ett aktivt stöd för att söka sig till jobb där de inte fullt ut har alla relevanta kunskaper och erfarenheter.

Strukturomvandling drivs av ny teknik, förändrade konsumtionsmönster, nya affärsmodeller och nya sätt att organisera arbetet. Vi kan förvänta oss att krisen påskyndar sådan strukturomvandling.

Strukturomvandling är något som ständigt pågår. Det som nu skiljer sig mot tidigare är inte riktningen utan hastigheten i strukturomvandling. Det som annars skulle tagit flera år kan nu ta några månader.

Många som nu prövar näthandel, hemleveranser och digitala tjänster kan väntas fortsätta göra det när krisen är över. Flygbranschen genomgår ett stålbad. Krisen har blixtbelyst riskerna med globala varukedjor. Sannolikt kommer fler företag att försöka hitta leverantörer i Sverige med närområde, snarare än på andra sidan jorden.

Det finns anledning att tro att hemarbetet under de senaste månaderna har skapat nya digitala strukturer. Dessa strukturer gör att anställda även i framtiden lättare kan jobba hemifrån. Men de nya digitala strukturerna kommer också underlätta för företag att flytta delar av sin tjänsteproduktion till länder med lägre lönekostnader.

Slutsatser

Sverige är i stort behov av en sammanhållen arbetsmarknadspolitik som möter de stora utmaningar vårt land står inför.

Arbetslöshetens sammansättning är av betydelse för vilken typ av policy som är mest lämplig. Tre potentiella strategier följer, enligt vår mening, av den utveckling på arbetsmarknaden som redogjorts för i denna rapport.

(i) Fortsätt motverka "tudelningen"

Utrikes födda och andra grupper med kortare utbildning minskar som andel bland de arbetslösa. Men gruppen fortsätter att öka i antal, dessa personer tvingas nu konkurrera med arbetslösa som har kunskaper och färdigheter som bättre motsvarar kraven på svensk arbetsmarknad. Behovet av riktade insatser har därmed ökat. Det talar för LOs, Unionens och Svenskt Näringslivs kollektivavtalslösning "Etableringsjobb", där arbetslösa får möjlighet att arbeta och samtidigt delta i relevant utbildning, snarast bör komma på plats.⁴ Även traditionella anställningsstöd är insatser som, rätt utformade, är lämpliga insatser för denna grupp. Det kan exempelvis handla om "extratjänster" som är subventionerade jobb inom välfärden.

Vi vet från studier (se exempelvis *Långtidsutredningen*, 2015) att det i Sverige finns ett starkt samband mellan arbetsmarknadsetablering och goda grundläggande färdigheter inom ämnen såsom svenska och matematik. Det talar för att det behövs mer av offentliga arbetsmarknads- och utbildningspolitiska insatser för att stärka dessa gruppers humankapital. Detta kan ske genom att exempelvis ställa tydliga krav och ge praktiska möjligheter för kortutbildade att delta i grundläggande utbildning.

(ii) Bejaka strukturomvandling

En stor del av de som nu blir arbetslösa har arbetat inom sektorer som går igenom en betydande strukturomvandling, till exempel delar av besöksnäringen, transportsektorn och fysisk handel. Många av dessa personer är egentligen väl etablerade på arbetsmarknaden. Men på grund av strukturomvandlingen riskerar de trots detta ha svårt att komma tillbaka i arbete. Här behövs politik för att hjälpa dessa personer att yrkesväxla till nya jobb.

En kraftig utbyggnad av utbildningsplatser till LO-yrken med goda arbetsmarknadsutsikter är sannolikt lämpligt, inte minst till välfärds- och hantverksyrken. Här har regeringen vidtagit flera bra steg i rätt riktning med utbyggnaden av utbildningssystemet.

Men för att få betydande volymer, av arbetslösa som omskolar sig, så måste det också finnas goda ekonomiska möjligheter till yrkesväxling. En viktig reform är att införa möjligheten att studera med arbetsmarknadspolitisk ersättning, det vill säga ersättning i nivå med a-kassa, för de arbetslösa som väljer att läsa till ett yrke med konstaterad brist.

---

⁴ Information om insatsen återfinns i en LO-folder *Därför behöver Sverige etableringsjobb*, 2018

Den pågående strukturomvandlingen behöver också mötas upp av infrastrukturinvesteringar som underlättar omställningen på arbetsmarknaden. Den strukturomvandling som nu präglar arbetsmarknaden kommer att ställa stora krav på digital infrastruktur. Sverige behöver investeringar i alltifrån elektrifiering till ökad datakapacitet. E-handeln ställer nya krav på klimatsmarta och effektiva transporter. Det tar tid att få igång infrastrukturprojekt även när det handlar om renovering och utbyggnad. Detta uppstartsarbete behöver således inledas nu.

(iii) Håll kvar löntagarna på arbetsmarknaden

Att många som nu blir arbetslösa har god förankring på arbetsmarknaden talar för att intensifierade förmedlingsinsatser är effektivt, inte minst då den nuvarande krisen inte påverkat alla sektorer negativt. Det är således viktigt att Arbetsförmedlingen ges goda förutsättningar att fokusera på sitt förmedlingsuppdrag. Det framstår som olyckligt att Arbetsförmedlingen har lagt ner ett stort antal fysiska kontor och nu mitt under krisen tvings ägna betydande energi åt att fortsätta genomföra en reformering där fler tjänster ska utföras av fristående aktörer i ett system baserat på Lagen om valfrihetssystem, LOV.

Systemet med korttidspermittering är en viktig och träffsäker del i arbetet för att minska konsekvenserna av den ekonomiska krisen. Korttidspermittering ökar möjligheten för livskraftiga företag att överleva, dämpar den öppna arbetslösheten samtidigt som samhällsekonomin gynnas av att arbetskraften snabbt kommer i arbete när efterfrågan återkommer. Systemet med korttidspermittering är sannolikt även under de kommande månaderna den mest träffsäkra insatsen för att minska skadorna på svensk ekonomi. Det är en insats som minskar risken för betydande uppsägningar inom de branscher som drabbas hårt av de restriktioner som införs för att dämpa smittspridningen.

Att många löntagare är korttidspermitterade och därmed i flera fall befinner sig i en gråzon mellan arbete och arbetslöshet talar för att betydande kompetensinsatser riktas till denna grupp. Kompetensinsatserna bör syfta till att stärka löntagarna i sin befintliga yrkesroll för att öka chansen till att löntagarna har möjlighet att återgå till sitt tidigare arbete.

Rapporten kan hämtas som pdf-dokument på LOs hemsida
eller beställas från LO-distribution:
Telefax: 026-24 90 26

November 2020
ISBN 978-91-566-3351-5
www.lo.se

OMSLAGSFOTO: Lars Forsstedt